

A pedagógusok továbbképzése a Német Demokratikus Köztársaságban

Rövid tájékoztató jellegű tanulmányunkban az általános iskolai tanárok továbbképzésével szeretnénk foglalkozni. Behatóbban ismertetnénk a képzés rendszerét és módszereit, különösen azokat, amelyek a továbbképzés kapcsán a Potsdami Karl Liebknecht Pedagógiai Főiskola feladatát képezik.

1. A továbbképzés célja

1.1. Pártunk, a Német Szocialista Egységpárt VIII. kongresszusa kötelességünkkel tette, hogy a 10 esztendőös politechnikai általános iskola tartalmi munkáját javítsuk, megreformáljuk. Valójában az oktatási tevékenység színvonalának emeléséről van szó. Ez azt jelenti, hogy a tanárok szaktárgyaikból emeljék mesterségbeli tudásukat és képessé magukat tovább marxizmusból, pedagógiából és pszichológiából.

Szocialista társadalmunk vizsgálata, a rá jellemző mozgástörvények, a történelmileg kölcsönös összefüggések és ellentmondások megértése feltételi a magasszintű szellemi erőfeszítést, az anyagi világ változásaival lépést tartó intellektuális magatartást, a tudás mind nagyobb szintű jelenlétét. Ennek az igénye fogalmazódik meg napjainkban társadalmi méretekben és természetesen az egyes emberek szintjén is. Ez az igény arra készítette illetékeseinket, hogy többek között korszerű szinten foglalkozzanak a pedagógusok képzésével és továbbképzésével is. Előzetes kísérletezések után 1973-ban életre hívták a mai, magasabb fokot jelentő továbbképzési formát.

1.2. Célja, hogy a pedagógusokat minden pedagógiai munkájukban közvetlenül és közvetve segítse. A továbbképzésben általános iskolai tanárok, hivatás- és népfőiskolai tanárok, úttörő- társadalmi és főhivatású vezetők vesznek részt. A továbbképzés szabályai minden egyes résztvevőre és csoportra érvényesek.

2. A továbbképzés szervezeti keretei és formái

Hazánkban a továbbképzés egyidejű a szocialista iskolával. Azonban csak 1970 óta van olyan szervezett továbbképzés, mely minden tanárnak és nevelőnek kötelező. Ez a szervezeti keret 1973-ban vált általánossá s ezen belül megkülönböztetjük:

- az egyéni tanulási formát,
- a szakkörökben, szakmai csoportokban történő formát és
- a tanfolyami továbbképzési formát.

2.1. Az *egyéni tanulás* a képzés fő formája. Maguk a pedagógusok is emellett szavaztak. Az egyéni tanulást segítik azok a módszertani levelek és útmutatók, amelyek felvilágosítást adnak a legfontosabb teendőkről, a bibliográfiák, amelyek a kötelező és kiegészítő (ajánlott) irodalmat tartalmazzák, és segít a rádió, segít a televízió. Természetesen nem hiányozhat a résztvevők aktivitása sem. Közismert pedagógiai tény, hogy a továbbképzés és általában a tanulás és képzés csak akkor lehet si-

keres, ha mindkét fél – jelen esetben az önálló tanulást segítő intézményrendszer és maga a továbbtanuló – teljes felelősséggel és erőbedobással vesz benne részt.

Fölmerülhet a kérdés, hogy az iskolai munka után társadalmi és családi kötelezettségeinek ellátása mellett jut-e elegendő idő a továbbképzésre? E probléma megoldása nem egyedül az érdekelt tanár feladata. Segíteni kell az igazgatónak, tantestületnek és nem utolsósorban a szakszervezetnek. „Minden iskola szakszervezeti bizottságának folyamatos feladata, hogy e téren is előreléphessünk.” (A Pedagógus Szakszervezet Központja és az Oktatásügyi Minisztérium 1973. évi határozata.)

Az egyéni tanulás leghasznosabb formája hogyanjának kimunkálása a képző főiskola és a tanulásban résztvevők közös, fontos feladata. A főiskola szem előtt tartja, hogy tanítványai legtöbbje még sokáig dolgozik a pedagóguspályán, és ezért mindenáron *el kell sajátítaniok az önálló továbbképzés képességét.*

2.2. *A szakmai csoportokban való továbbképzés* különbözik az előbbi formától. Ott egyénileg, itt csoportosan tanulnak. Sajátossága a széles körű tapasztalatcsere. E forma sem tűri a sablont, sőt biztosítja a célnak legmegfelelőbb eljárások és eszközök igénybe vételét. Az itt kialakított legfontosabb szervezeti keretnek *a szakcsoportot* tartjuk. Minden, a továbbképzésben résztvevő tanár, választ egy a szakképzettségének megfelelő közösséget, amely a legtöbb segítséget adhatja a továbbtanulásához. Az előbb említett szakszervezeti és minisztériumi 1973-as határozatból „Helyeslésre találtak a következő javaslatok:

- a résztvevők kapjanak állandó és közvetlen információkat a szakjukkal kapcsolatos legjobb tapasztalatokról és a felmerülő problémák megoldásáról;
- teremtsenek módot arra, hogy közösen megállapított szempontok alapján látogassák egymás óráit;
- kapjanak lehetőséget a szakmai irodalom és folyóiratok közös értékelésére;
- legyen módjukban a használt eljárások és eszközök tanulmányozására, ezek didaktikai-módszertani hasznának megismerése.

Az eddigi tapasztalat azt igazolja, hogy minden pontnak megvan a jelentősége, de még külön kiemelendő a szakirodalom közös értékelése és a hospitálás haszna.

A hospitálás még hasznosabbá tétele érdekében az óralátogatók egzakt, konkrét megfigyelési szempontokat kapnak, nehogy a sok megfigyelni való elvonja figyelmüket a lényegről. A hospitálást nyomatékosan ajánljuk azoknak a tanároknak, akiknek még kevés a tapasztalatuk, hogy lehetőséget kapjanak a legjobb szakemberek óráinak a látogatására.

Megfelelő létszám esetében egy-egy iskolában is alakulhat szakcsoport, de hasznosabb, ha egymáshoz közeli iskolák tanárai szerveződnek egy szakcsoportba. A közös érdeklődés révén hosszabb-rövidebb időre külön munkacsoportok is alakíthatók.

Természetes, hogy e képzési forma kapcsán is felvetődik az igazgatók felelősége. Szükség esetén meg kell győzniök beosztottjaikat a továbbképzés szükségességéről s egyetértésben kell kiválasztani a megfelelő formát. E téren sem lebecsülendő a szakszervezet segítő szerepe.

2.3. *A tanfolyam jellegű továbbképzésnek* két olyan sajátos vonása van, mely az előbbi két formától megkülönbözteti:

- a tanfolyamokat központilag készített és jóváhagyott programok előírásai szerint szervezik és vezetik;
- e tanfolyamokat vagy a téli vagy a nyári szünetekben szervezik.

Négy év leforgása alatt minden tanár több tanfolyamon tanul. Elvégzi az úgynevezett alapozó tanfolyamot, majd egy vagy két szakmai tanfolyamon, s végül speciális tanfolyamon képezi magát.

Az *alapozó tanfolyam* témáit a marxizmus-leninizmus, a pedagógia és a pszichológia tárgyai alkotják.

A *szakmai tanfolyam* pl. az alsó tagozatos pedagógusok számára két szaktárgy alapos metodikai ismereteit jelenti. A felső tagozatosok számára szaktárgyuk köréből vett fontos témakörök didaktikai-módszertani elemzése és a gyakorlatban való alkalmazása, oktatása lehet pl. a feladat.

A *speciális tanfolyam* rendszere fokozatosan kiépülő keret, mely terveink szerint minden tudományágra kiterjed. Tartalmát egy-egy tudományág kiválasztott anyagának mélyreható (pl. az anyanyelv tanításának) elemzése képezi.

Vegyünk pl. egy tanárt, aki elhatározta, hogy továbbképzésben vesz részt. Mójában áll a lehető legrövidebb idő alatt egymás után, egymásra építve teljesítenie a feladatát. Elvégzi az alapozó tanfolyamot, erre épülően egy szakmai tanfolyamot, és végül választ egy szakjának megfelelő speciális tanfolyamot. Egyéni óhaját azonban össze kell egyeztetnie a központilag biztosított lehetőségekkel.

Annak a tanárnak aki levelező tagozaton tanul, aki speciális tanfolyamot végez és azoknak akik mint aspiránsok egyébként is vizsgára kötelezettek – egyéb továbbképzésben részt venni nem kell.

A költségekről csupán annyit, hogy a körzetek által fizetett szállásköltség kivételével minden költség a továbbtanulót terheli.

3. A tanfolyamok szervezése

3.1. Említettük, hogy az egyes továbbképzési formák programját az oktatási minisztérium mellett működő központi intézet adja ki. Útmutató a tanárok továbbképzéséhez címen 1973-ban megjelent a központi továbbképzési terv.

Ha pl. egy tanár a pedagógiai-pszichológiai témák közül a szocialista személyiség sokoldalú képzését választja témának, egyúttal megkapja az idevágó és fedolgozandó irodalmat, az alapfokú képzés hasonló témáit és a speciális tanfolyam e témához kapcsolódó tételeit és a bibliográfiát. Ezenkívül tanulmányozhatja az e témakörbe tartozó azon tételeket is, amelyek különleges iskoláknak szólnak, mint pl. a gyógypedagógiai iskolák, vagy a beszédhibások tanárainak. A továbbképzési terv két alapvető gondolata válik itt nyilvánvalóvá:

- minden tanár megismerheti a rá vonatkozó követelményeket, amelyeket 4 év alatt teljesítenie kell;
- a tanárnak módjában áll a válogatás, hiszen megismeri a képzési formák tartalmi különbségeit.

A tervezet minden szaktárgy programját tartalmazza. Pl. az állampolgári jogok és kötelességek tantárgyához csatlakozó program marxizmus-leninizmusból és metodikából. E program valójában az összes képzési fokozatok témáit tartalmazza:

- körülhatárolja a célkitűzést; súlypontoszza az anyagot; kijelöli az előadások és a szemináriumok feladatát;
- rögzíti az előadások és a szemináriumok idejét;
- pontosan közli az előadások és a szemináriumok témáit;
- végezetül bibliográfiát ad a kötelező és kiegészítő irodalomról.

E központi tervezet és az időben történő sajtótájékoztatás, az idevágó tanulmányoknak a szaksajtóban való megjelentetése, módszertani levelek és útmutatók kiadása lehetővé teszi, hogy az NDK-ban mind a főiskolákon, mind a kihelyezett tagozatokon azonos legyen a képzés és azonos a követelményrendszer.

3.2. A *didaktikai és módszertani problémákról* külön kell szót ejtenünk. A tanfolyamok csak akkor lehetnek sikeresek, ha a hallgatók szabad idejüket racionálisan használják fel. A megtartott előadások anyagát folyamatosan kell feldolgozniuk, a

hozzá kapcsolódó irodalmat el kell olvasni és megfelelően értékelni és készülni kell a következő szemináriumi órára.

Ezzel a gondolattal eljutottunk a *tanítási formák* tárgyalásához. Alapos meggondolás után elhatároztuk, hogy előadásokat tartunk, szemináriumi feldolgozásokat iktatunk be és a gyakorlatot is bevezetjük.

Az *előadás* mint az ismeret szóbeli kifejtése ma is a leghatékonyabb módszernek tűnik. Az előadásban alkalmazott elbeszélés, leírás, magyarázat különböző összefüggésekben való alkalmazásának szükségessége azzal magyarázható, hogy a tárgyakban sok az olyan anyag, amelynek elsajátítása legeredményesebben a tanár szóbeli közvetítésével érhető el. Máskor a különböző bonyolult bizonyítási eljárások lényegét, a látás számára hozzá nem férhető mechanizmusát, a különböző elméleteket, fogalmakat, tételeket, szabályokat a hatékony *szemináriumi feldolgozó munkával* sajátíthatják el a legeredményesebben. A *gyakorlat* pedig igazolja az elméletet. Fontosnak tartjuk, hogy az e téren foglalkoztatott tanárok tudományos kutatómunkát végezzenek. Ennek eredményeként megjelent már néhány disszertáció. A külföldi eredményeket is figyelemmel kísérjük. Pl. legutóbb német nyelven jelent meg: „Az önképzés, mint a pedagógusok továbbképzésének alapelve és fő formája az Ukrán SSR-ben.”

4. A főiskolák közreműködése

4.1. Köztársaságunk főiskolái természetes kötelezettségnek tekintik a továbbképzésben való részvételt. Elsőrangú feladatuk a lektorok, a szeminárium-vezetők és gyakorlatvezetők felkészítése. Ez a munka azért vált különösen fontossá, mert mert a sok tanfolyam miatt az elméletet tanító főiskolai oktatók mellett szükséges az életben jól helytálló, a gyakorlatot jól ismerő pedagógusok és a tanügyigazgatásban résztvevők közreműködése a továbbképzésben. Az elméletnek és a gyakorlatban egységben való szemlélete tette szükségessé a foglalkozások vezetőinek alapos felkészítését.

A „Karl Liebknecht” Főiskola Postdam és Frankfurt (Oder) megyében és több körzetben szervezi és irányítja a továbbképzést. Örömmel jelenthetem, hogy főiskolánk oktatói mind a továbbképzésben résztvevő tanárok, mind az őket oktató nem főiskolai tanárok véleménye szerint és megítélésünk szerint is – dicséretesen helytálltak e munkában. Az illetékes felsőbb vezetés is kifejezte elismerését. Elmondhatjuk azt is, hogy ma már kialakult a továbbképzés törzsgárdája.

4.2. *Oktatóink* tagjai a „Központi Továbbképző Intézetnek” a „Tudományos Bizottságnak”. Részt vesznek a továbbképzés általános elveinek megfogalmazásában, az egyes tárgyak programjainak kialakításában a továbbképzés koncepciójának megeremtésében.

4.3. A főiskolák felelősek a speciális tanfolyamok eredményes munkájáért.

A speciális tanfolyam különbözik a szaktanfolyamtól. A szaktanfolyam a szaktárggyal kapcsolatos elmélyült ismereteket nyújt; a speciális tanfolyam tekintetbe veszi a továbbtanulni szándékozók feltételezett érdeklődését: „Valódi értelemben vett speciális tanfolyamokról van szó, amelyekben egy-egy tudományág kiválasztott kérdéseiről magas szintű elméleti előadások hangzanak el, a *tanárok általános* műveltségének emelése érdekében. (A Népművelési Minisztérium Kollégiumának és a Szakszervezeti Központi Bizottság Oktatási-Nevelési Tagozat Elnökségének közös határozata.) E munkaterületen a főiskolák számára adott feladatok sikeres teljesítése érdekében együtt kell működniök a központi továbbképző intézettel és a megyékben működő továbbképző kabinetekkel.

A Német Tanítók Lapjában 1974. júliusában tájékoztattuk a pedagógusokat az 1975-ben kezdődő speciális tanfolyamokról. Ismertettük a továbbképzés programját a kiegészítő témákkal és útmutatót adtunk a jelentkezés módozataira. A témákat az egyetemek és a főiskolák egyeztették, majd az anyagot a hallgatók számára hozzáfér-

hetővé tették. Az 1975. évi téli szünet volt az a főpróba, melynek igazolnia kellett elképzeléseink helyes voltát, a gondos előkészítés jó eredményeit. Ezután elhatároztuk a speciális tanfolyamok további szervezését.

1975-ben valójában csak 4 tanfolyamot indítottunk:

- Az atomfizika speciális kérdései; hogyan kezeljük a zárt rádióaktív sugárforrást. A tanfolyamot fizika szakos tanárok részére szerveztük 1975. február 10-21. között.
- Munka a szaktantermi nyelvi berendezésekkel címen orosz szakos tanárok számára 1975. február 10-14. között rendeztük a tanfolyamot, de angol szakosok is jelentkeztek.
- A német szakosok részére két speciális tanfolyam alakult. Mindkettőt 1975. február 10. és 14. között szerveztük. Az egyik A nyelvi konstrukció kérdései címen, a másik A programozás problémái az anyanyelvi oktatásban és a tananyag programozásának lehetőségei címen futott.

E négy tanfolyamon mintegy 50 fő vett részt. Ez kevés. Oka, hogy e tanfolyamok újszerűek s az ismeretlentől való idegenkedés erősen hatott. A résztvevők megnyilatkozásai azonban - a tanfolyamok tartalmát, az alkalmazott módszerek eredményességét illetően - pozitívak. E tanfolyamokat az ott oktató tanárok és kutatók is sikeresnek minősítették.

A mérleg tehát kedvező, de mi nem vagyunk elégedettek. Eddigi tapasztalatainkat tovább elemezzük és értékeljük. Az értékelési lehetőség még csekély, általánosítások megállapítására nem alkalmas, néhány tanulság máris adódik:

- alaposabb felvilágosító munkát kell végeznünk a résztvevők célszerűbb kiválasztása érdekében;
- főiskolán való tartózkodási idő alatt olyan előadásokat is ajánlatos szervezni, amelyek bár perifériálisak de segítséget adnak a szélesebb látókör fejlesztéséhez;
- összefüggő szabad időt kell a hallgatók részére az önképzéshez biztosítani;
- a képzés sikere érdekében fontos a szakkutatók és a metodikusok hatékonyabb együttműködése.

Az átfogó általános értékelés előtt állunk még. Mégis úgy érezzük, kijelenthetjük, a speciális tanfolyamok a továbbképzés hasznos és maradandó formáivá fejlődnek. Mindenesetre a főiskolák erejükhöz és lehetőségeikhez mérten mindent megtesznek, **hogyan rájuk bízott feladatot messzemenően teljesítsék.**

Fordította: dr. Waldmann József.

